

De Rampokan-albums zijn een lust voor het oog, met name door de fraaie toepassing van de klare lijn in zwart-wit met bruin als steunkleur. Voor toepassing in het geschiedenisonderwijs zijn de mogelijkheden echter beperkt. Dit komt door de ingewikkeldheid van het verhaal en de diepere, symbolische betekenis die er voortdurend aan wordt toegevoegd met filmachtige beelden van een rampokan, het traditioneel Javaanse tijgergevecht. Ik zie wel goede mogelijkheden voor gebruik bij een profielwerkstuk over beeldvorming van het Indische verleden in films, tekst- én beeldromans. Daarvoor is opname van beide albums in de schoolmediatheek zeker een aanrader.

Als de leerling zich in dit kader wil verdiepen in de standplaatsgebondenheid van Peter van Dongen, zal hij constateren dat de tekenaar zijn eigen Indische – in de betekenis van gemengd Nederlands-Indonesische – afkomst heeft verloochend in zijn werk. In het Rampokanverhaal wordt het verleden bekeken vanuit wit-Nederlands perspectief. Het gaat vooral over goede en slechte Nederlanders, Indonesiërs, Chinezen en Ambonezen. Het is een gemiste kans dat Van Dongen niet heeft gekozen voor een Indisch-centrisch perspectief. Hiermee had hij de Indo-Europeanen / Indische Nederlanders als grote groep met een sociaal-culturele eigen tussenpositie in die verwarde tijd uit de verf kunnen laten komen.

Uit diverse interviews met Van Dongen bleek dat hij aan het begin van zijn project nog weinig van deze hele koloniale geschiedenis afwist. Het lijkt erop dat zijn kennis van de geschiedenis van de Indische groep nog steeds tekort schiet. Op de flap van *Rampokan Celebes* is bijvoorbeeld sprake van de 'Indische' baboe (opvoedster) in plaats van het historische 'inlandse' of het tegenwoordig correcte 'Indonesische' (zie mijn artikel hierover in *Kleio* 1/2001). Van Dongen zei zelf in *Moesson*: wat je op school aan Nederlands-Indische geschiedenis kreeg was minimaal. Daarom is het hem vergeven. Laten we als docenten geschiedenis de hand in eigen boezem steken.

Tom van der Geugten

HISTORISCHE ROMAN

Dan Sleigh, *Stemmen uit Zee* (uit het Afrikaans vertaald door Riet de Jong-Goossens, Querido: Amsterdam 2004), 669 pagina's, € 24,95.

Dan Sleigh behandelt de eerste vijftig jaar van de VOC-kolonie aan de Kaap, die in 1652 werd gesticht door Jan van Riebeeck. De historicus Sleigh heeft tientallen VOC-archieven, dagboeken, rekeningen etcetera bestudeerd om tot deze monumentale historische roman te komen.

Stemmen uit Zee bestaat uit zeven hoofdstukken, waarin zeven personen hun verhaal vertellen: de oorspronkelijke bewoner Autshumao, die Harry/Herrie genoemd werd, de chirurgijn Peter Havgard, de visser Bart Broms, de Duitse soldaat Callenbach, de fiscaal Deneyn, de kuiper Daniël Zaagman en de klerk De Grevenbroek. De rode draad in hun verhalen is Pieterella, de dochter uit het eerste gemengde huwelijk op de Kaap. Dat huwelijk werd gesloten tussen de chirurgijn Havgard en Eva, een Hottentottin

die door Jan van Riebeeck in zijn gezin werd opgenomen en als tolk optrad.

Sleigh gebruikt deze personen om de geschiedenis van de Kaap en de VOC te vertellen, zonder romantiek, sentimenten of emoties. Het leven op de Kaap was onbarmhartig, grof, harteloos. De compagnie heerste met harde hand; het enige dat telde was winst. Het gewone volk werd bij het minste of geringste zwaar gestraft: verbannen, geseld, opgehangen. Een leven had niet veel waarde:

'De Raad had de man gevonnist tot een kogel boven zijn hoofd. U begrijpt mijn heer, om ons allemaal te waarschuwen... En op de dag van de straf schieten ze die arme man tussen zijn ogen. Keurig ertussen in, en het enige wat onze opper zei was: jammer, het was een ongeluk.' (463).

De inboorlingen werden als vanzelfsprekend van de grond waar ze jarenlang gewoond hadden verdreven. Sleigh citeert (wat hij bijna nooit doet), uit een bron, in dit geval een geschrift van Deneijn: *'Die Afrikaanse inlander, genaamd Hottentotte, is deur alle Europese nasies waar in de wêreld hulle ook mag reis, tot dusver die brutaalste bevind, wat volgens die outoriteit en geloof van geskiedskrywers alle andere in onkunde en verfoeilike sedes te bowe gaat. Ten opsigte van hulle opvoeding, geaardheid en leefwyse skyn hulle meer dierlik als menslik te wees. Hulle het die voorkoms van redelike wesens en het gevolglik 'n redelike siel, maar ek is onseker of die beginsel van die volkereg op hulle van toepassing is.'* (353).

Robbeneiland werd toen al gebruikt om mensen naar te verbannen. Tallozen werden er toen al heen gestuurd, Mandela is eeuwen later de nu bekendste.

Sleigh geeft geen vrolijk beeld van het leven van zijn hoofdpersonen. Hij beschrijft op een haast afstandelijke manier hun strijd om te overleven, temidden van piraten, Franse en Britse oorlogsschepen, ziektes, de onbekende natuur, met assegaaien gewapende Koina, door hebzucht gedreven Compagnie-leiders. In het Zuid-Afrikaans heet de roman *Eilande* – alle hoofdpersonen hebben hun eigen eiland in de zee (kantoor, kolonie, schip), waar ze beschutting proberen te vinden tegen de vijand. Allen hopen ze nog een keer naar de Oost te kunnen gaan; ondanks alle tegenslag blijven ze streven naar een beter bestaan, bij voorkeur in het paradijselijke Batavia. Sleigh laat er echter geen twijfel over bestaan dat het leven in Batavia niet veel beter is dan dat aan de Kaap.

Stemmen uit zee is geen vrolijk, geen romantiserend maar wel een meeslepend boek. Na verloop van tijd wen je aan de afstandelijke beschrijvingen van Sleigh, en wil je weten hoe het afloopt. Als je leerlingen wilt laten zien hoe het leven in de zeventiende en begin achttiende eeuw was in het leger, op een VOC-schip of in de Kaapkolonie, dan biedt dit boek voldoende mogelijkheden.

Iedere historicus had een boek als dit geschreven willen hebben, maar hoeveel tijd en energie dit kost blijkt uit Sleigh's mededeling dat dit zijn eerste en laatste roman is. Helaas.

Wim Rongen